

De Gedragscode Zorgvuldig Bosbeheer 2004 geëvalueerd

— René Henkens

Even leek het er op dat de nieuwe Flora- en faunawet geen enkel beheer in bos meer zou dulden. Het Bosschap en Vogelbescherming Nederland stelden daarom een gedragscode op. Als beheerders volgens die gedragscode gaan werken, zo vond ook minister Veerman, dan zouden ze in de geest van de wet handelen. Alterra evalueerde de gedragscode.

foto's Alterra

Om invulling te geven aan het begrip 'zorgvuldig handelen' van artikel 2 van de Flora- en faunawet is de Gedragscode zorgvuldig bosbeheer 2004 opgesteld. Dankzij deze gedragscode is het mogelijk om ook in de broedtijd op verantwoorde wijze boswerkzaamheden uit te voeren in ongemengde naald- en populierenbossen, mits de code en de gedragsregels op de juiste wijze worden toegepast. De gedragscode is opgesteld door Vogelbescherming Nederland en het Bosschap met medewerking van de Unie van Bosgroepen, Natuurmonumenten, De Landschappen, Staatsbosbeheer en de Algemene Vereniging Inlands Hout. In 2004 is voor het eerst met de gedragscode gewerkt. Op basis van een evaluatie van de toepassing van de gedragscode hebben Bosschap en Vogelbescherming Nederland op 10 januari een nieuwe versie van de code ter goedkeuring aangeboden aan de minister van LNV. Met een Algemene Maatregel van Bestuur is het werken volgens gedragscodes binnenkort ook wettelijk verankerd. Meer hierover leest u in een van de volgende nummers van het Vakblad Natuur Bos Landschap. Dit artikel beperkt zich tot het evaluatieonderzoek van de Gedragscode Zorgvuldig Bosbeheer 2004.

Onderzoeksopzet

De evaluatie van de toepassing van de gedragscode is in 2004 door onderzoeksinstituut Alterra, in nauwe samenwerking met SOVON (Vogelonderzoek Nederland), uitgevoerd. De nadruk lag dan ook vooral op broedvogels. Het evaluatieonderzoek bestond uit twee delen. Het ene deel was een deskstudie naar de compleetheid van de gedragscode 2004 en de prijs-kwaliteit verhouding van mogelijke flora- en fauna-inventarisatiemethodes. De studie moet antwoorden geven op de vragen: Wat is het effect van boswerkzaamheden op het populatieniveau van soorten, dient de soortenlijst van de gedragscode te worden herzien, welke bronnen voor flora- en faunagegevens zijn toepasbaar en wat zijn daarvan de kosten?

Het tweede deel bestond uit een veldonderzoek. Belangrijke vragen bij het veldonderzoek waren: Wat was de kwaliteit van de inventarisatie van te beschermen soorten en elementen, zoals genoemd in de gedragscode, zijn deze soorten en elementen bij de boswerkzaamheden ook daadwerkelijk gespaard en wat zijn de ervaringen met het gebruik van de gedragscode bij boscijneren, bosaannemers en inventariseerders? Voor deze studie zijn zeven dunnings- en kaplocaties van ongemengde naald- of populierenbossen, verspreid over Nederland, onderzocht. Naast de inventarisaties die in opdracht van de boscijneraar zijn uitgevoerd, zijn ter controle ook inventarisaties uitgevoerd door

SOVON. De SOVON-inventarisaties vonden zowel voorafgaand als na afloop van de boswerkzaamheden plaats. De betrokken boscijneren, bosaannemers en inventariseerders zijn vervolgens telefonisch geïnterviewd.

Effecten van boswerkzaamheden op populaties

De bedoeling van de gedragscode is dat boswerkzaamheden geen nadelig effect hebben op de duurzame instandhouding van populaties, die volgens de Flora- en faunawet en/of de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn zijn beschermd. De boswerkzaamheden zullen voor algemene soorten, zeker landelijk gezien, niet snel tot problemen op populatieniveau leiden.

de nieuwe Rode lijst) om gehoor te geven aan de bepalingen in de Flora- en faunawet en de Vogel- en Habitatrichtlijn. Voor broedvogels van de checklist geldt bovendien dat niet alleen het daadwerkelijke nest bepalend moet zijn. In de praktijk blijken deze vaak maar moeilijk te vinden, vooral bij een (meestal) eenmalige inventarisatie volgens de gedragscode. Het vaststellen van een broedgeval (territorium) zou reeds voldoende moeten zijn om de boswerkzaamheden aan te passen.

Bronnen voor flora- en faunagegevens en kosten

De jaarlijkse kosten voor inventarisaties in het kader van de Flora- en faunawet maken (op basis van de gemaakte kosten in 2004), met 15% tot 30% een substantieel deel uit van de huidige kosten die samenhangen met de houtoogst. Aangezien de bosbouw toch al meestal verliesleidend is, moeten de monitoring natuurlijk zo goedkoop mogelijk blijven. Om toch goede gegevens te hebben, is het soms mogelijk om de veldbezoeken te combineren met al langer bestaande flora- en faunagegevens van het betreffende bosperceel.

Via het Natuurloket (www.natuurloket.nl) op internet, is een eerste, gratis indruk te krijgen van het vroegere voorkomen van beschermde soorten in het betreffende bosgebied. Maar dit is niet meer dan een indruk. Veel bossen zijn niet of slecht geïnventariseerd en de gegevens zijn niet gebaseerd op perceels-niveau maar op kilometerhokniveau. Aan het opvragen van meer gedetailleerde soortgegevens zijn bovendien wel kosten verbonden.

Een beter alternatief is om via internet kansrijkheidskaarten ter beschikking te stellen, die een boscijneraar of -beheerder kan opvragen. Met een dergelijke kaart is op basis van habitatgeschiktheid en verspreiding van soorten de kans te berekenen dat een soort in het betreffende bosperceel voorkomt. Daarmee ontstaat dan een eerste schifting in de soortenlijst die bij de checklist hoort, waardoor de veldinventarisaties gericht kunnen worden uitgevoerd. Een kansrijkheidskaart geeft een boscijneraar bovendien argumenten om al dan niet over te gaan tot de volgende stap: het laten uitvoeren van een relatief kostbare veldinventarisatie. Zo bleek op een van de dunningslocaties in 2004 dat het aantal broedvogels na inventarisatie zo hoog was, dat de boscijneraar alsnog heeft besloten om de boswerkzaamheden uit te stellen. Door verschil in ouderdom en structuur is het ene ongemengde naaldbos het andere niet. Via een kansrijkheidskaart had deze bos-

eigenaar zich de inventarisatiekosten wellicht kunnen besparen. Zolang een dergelijk systeem via internet nog niet bestaat, kan de raadpleging van een lokale vogelwerkgroep of natuurvereniging een goed alternatief zijn. Wellicht hebben zij gegevens over flora- en fauna van het betreffende bosperceel.

Een actueel veldbezoek dient altijd plaats te vinden. Professionele bureaus kunnen de inventarisatiewerkzaamheden uitvoeren maar ook leden van natuurwerkgroepen kunnen dat doen, mits zij daartoe voldoende zijn gekwalificeerd. De door SOVON ontwikkelde methodiek 'éénmalig gericht veldbezoek' biedt daarbij de beste prijs-kwaliteitverhouding en is specifiek voor de gedragscode opgesteld. De kosten zullen daarbij grofweg in dezelfde orde van grootte komen te liggen als de inventarisatiekosten die in 2004 zijn gemaakt door de boscijneraars.

Kwaliteit van inventarisaties

Uit een vergelijking van inventarisaties van SOVON en inventarisaties van anderen, blijkt dat de kwaliteit ervan niet noemenswaardig verschilt. Beide groepen inventariseerders hebben de meeste te beschermen elementen gezien. Duidelijk is wel dat beide groepen in hun inventarisaties nog de nodige 'stekes' laten vallen. Daardoor bleken de boswerkzaamheden strikt genomen in drie van de zeven gevallen niet conform de gedragscode te zijn uitgevoerd. Gezien het dynamische karakter van de natuur en de beperkingen die met het inventariseren samenhangen, moet worden benadrukt dat een 100% dekking nooit kan worden gegarandeerd. Dit neemt niet weg dat er een training en handleiding zouden moeten komen waarin inventarisaties volgens de gedragscode centraal staan. Dan wordt ook duidelijk aan welke normen een kwalitatief goede inventarisatie moet voldoen. En dat is een wens die leeft bij verschillende boscijneraars, inventariseerders en medewerkers van de AID.

Een becijfering leert dat het effect van de boswerkzaamheden hooguit enkele procenten kan bedragen.

Voor soorten die in lage dichtheden broeden of bij zeldzame soorten, kan een lokaal verlies van individuen een populatie wel degelijk schaden. Dat kan zelfs effect hebben op landelijk populatieniveau. De checklist aan soorten waar volgens de gedragscode gericht naar dient te worden gekeken moet dan ook worden herzien (onder andere soorten van

Draagvlak gebruik gedragscode

Uit de telefonische enquêtes bleek dat er binnen de sector voldoende draagvlak lijkt te bestaan voor het gebruik van de gedragscode.

Het aantal geënquêteerden was weliswaar een kleine steekproef uit de sector, maar negatieve geluiden werden weinig gehoord. Dankzij de gedragscode durft men het immers weer aan om tijdens de broedtijd boswerkzaamheden uit te voeren. Over het algemeen blijkt de code praktisch goed hanteerbaar, vooral vanwege de erin opgenomen checklist. Zeker op de wat grotere dunningspercelen waar men, indien de omstandigheden (broedgeval) daar om vragen, met de gedragscode in de hand, ook elders op het terrein boswerkzaamheden kan uitvoeren. Menigeen gaf aan dat voorheen ook al zorgvuldig in de bossen werd gewerkt maar dat men dankzij de gedragscode nog zorgvuldiger omgaat met de aanwezige natuurwaarden. Dit gegeven wordt min of meer bevestigd door de ervaringen van de AID: daar waar men in 2004 met de gedragscode heeft gewerkt, zijn geen noemenswaardige misstanden aangetroffen. Het gros van de minder positieve reacties, zoals papieren rompslomp, controlerende overheid en dergelijke kan worden geschaard onder de heersende onvrede met de regeltjes- en wetten-cultuur in Nederland. ♦

Rene Henkens werkt bij Alterra

Een uitvoeriger beschrijving van het onderzoek kunt u vinden in het rapport *Gedragscode zorgvuldig bosbeheer in de praktijk: evaluatie en optimalisatie*. Te bestellen bij Alterra onder vermelding van Alterra-rapport 1036, tel.: 0317-474766 of e-mail: info.alterra@wur.nl. U kunt het rapport ook downloaden via www.alterra.wur.nl.

Vogelfoto's Hans van den Bos en Aukje Gorter

Openstelling in de Subsidieregeling natuurbeheer 2000 Hoe zit het nu eigenlijk?

De Subsidieregeling natuurbeheer 2000 (SN) is een subsidieregeling voor de ontwikkeling en het beheer van bos- en natuurterreinen in Nederland. Als grondeigenaar kunt u een subsidieaanvraag in het kader van deze Regeling indienen. De SN is onderdeel van het Programma Beheer van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). De Dienst Landelijk Gebied (DLG) en Dienst Regelingen (DR) geven u in dit artikel meer uitleg over de openstelling. Zowel uit aanvragen, als uit veldcontroles van de DLG, is gebleken dat het onderdeel 'openstelling' een van de meest ingewikkelde onderdelen van deze subsidieregeling is. Dit artikel gaat alleen over de openstelling.

Openstelling betekent dat het (natuur)terrein/de beheerseenheid toegankelijk is voor publiek. Precies gedefinieerd: het terrein moet ten minste 358 dagen per jaar, tussen zonsopkomst en zonsondergang, te bezoeken zijn. Voor een terreinbezoek mag geen vergoeding gevraagd worden. De toegankelijkheid van het terrein is weergegeven door borden.

U bent als eigenaar niet verplicht om elk type recreant op uw terrein toe te laten. U mag keuzes maken in welke groepen recreanten u wel en niet op het terrein wilt hebben. Het terrein moet in elk geval opengesteld zijn voor de gewone wandelaars, omdat het ministerie van LNV dit de belangrijkste groep recreanten vindt. Het terrein mag dan ook niet alleen zijn opengesteld voor leden.

Wanneer er geen wegen en paden zijn, maar er mag van de eigenaar wel gewandeld of gefietst worden, dan is er sprake van struinnatuur en moet er ook opengesteld worden. Dit moet dan duidelijk kenbaar gemaakt worden.

Openstelling niet mogelijk

In een aantal gevallen is het niet mogelijk om een beheerseenheid open te stellen.

Bijvoorbeeld omdat het terrein niet bereikbaar en/of niet toegankelijk is. Terreinen zijn niet bereikbaar als ze niet te bereiken zijn vanaf de openbare weg of via een aangrenzend opengesteld terrein. Een terrein is niet toegankelijk als er geen paden of wegen aanwezig zijn en er bovendien niet gelopen, gefietst of gevaren kan worden, zonder dat er gevaarlijke situaties ontstaan. Dan moet u denken aan moerassen of trilvenen.

Indien bovenstaande situaties op uw terrein van toepassing zijn, dan mag het terrein niet opengesteld worden, zonder dat u gekort wordt op uw subsidie. Wel bent u verplicht om een ontheffing van de openstellingsverplichting aan te vragen. Dit kunt u op het subsidieaanvraagformulier aangeven.

Openstelling niet wenselijk

Er zijn twee redenen waarom het niet wenselijk is om het betreffende terrein open te stellen: natuurwetenschappelijke redenen en privacy. Indien een van onderstaande situaties zich voordoet, mag u (delen van) de beheerseenheid afgesloten houden voor het publiek, zonder dat u gekort wordt op uw subsidie.